

KOLTAYNÉ BILLÉDI KATALIN

Főiskolai hallgatók pályaszocializációs vizsgálata – I.

Szociális munkás és gyógypedagógus hallgatók emberkép-jellemzői

Az emberkép az egyénben élő, az emberi magatartásra, az emberi természetre vonatkozó magyarázóelvek rendszere. Mindenkiben él egy készítés, hogy megértse, megjósolja az emberek természetét, az abból fakadó viselkedését. Ehhez a megértéshez, megjósoláshoz nyújt segítséget az az összefüggő magyarázó rendszer, amit emberképnek nevezünk.

Bevezetés

Az emberi viselkedésről alkotott felfogás inkább csak részben tudatos, s többnyire a jelenségekre, az emberi természetre, viselkedésre adott magyarázatokból bontható ki. Az emberkép a szocializáció során alakul ki és formálódik, s az egyén értékrendszerében gyökerezik.

A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán (jelenleg ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar) az 1997/98-as tanévben vizsgálatot végeztem, amelynek egyik célja az volt, hogy felmérjem főiskolánk hallgatóinak emberképét. Kíváncsi voltam arra, hogy hallgatóinknak milyen elképzelésük van az emberről, az emberi viselkedésről, milyen elképzelések élnek bennük társaikról, illetve önmagukról.

Miért fontos az emberkép vizsgálata? Úgy vélem, nagyon sok múlik azon, hogy mi jellemzi a személyek emberekről alkotott felfogását, különösen akkor, ha valaki segítő szakmát választ hivatásául.

Egyrészt a segítőben élő emberkép hatással lehet a segítő tevékenység milyenségére, eredményességére, azaz a segítő szakember munkáját befolyásolja az a felfogás, az a hit, ahogyan vélekedik másokról, az emberi természetről, amit feltételez a társairól és önmagáról, társai és önmaga viselkedéséről. A segítő munkája szempontjából nem mindegy például, hogy bízik-e az emberekben, a változtatásra való képességükben stb. Ha hisz abban, hogy az emberek képesek a változtatásra, képesek saját életük irányítására, illetve ha ezekben nem bízik, nem hisz abban hogy az emberek képesek lennének erre, ez

alapvetően meghatározza azt, hogy ő, mint segítő, hogyan viszonyul a klienséhez.

Másrészt a segítő munkának az is célja, hogy az egyént hozzásegítse az önálló problémamegoldó képességének megerősítéséhez. Nyilvánvaló, hogy az erre irányuló segítő munka akkor válhat eredményessé, ha a segítő szakember hisz abban, hogy az emberek képesek a problémamegoldásra, a konfliktuskezelésre, az ehhez szükséges, egymás iránti figyelemre, illetve hogy képesek mindezek megtanulására.

Továbbá a hallgatók emberképe befolyásolja a képzés során nyújtott ismeretek értékek megértését, elfogadását, elsajátítását is. A hallgatók az ismereteket és értékeket, amelyek a képzés során érik őket, nem egyformán fogadják be, mivel meglévő elképzeléseik, felfogásaik egyfajta szűrőként működnek, s a befogadást meghatározzák.

Mindezek alapján fontosnak tartom, hogy a segítő munkát alapjaiban meghatározó, egyik jelentős tényezővel, a hallgatók emberképével kapcsolatban ismeretekkel rendelkezünk. A felkészítés, a képzés szempontjából fontos, hogy információink legyenek a segítő foglalkozásra készülő hallgatók emberfelfogásáról, véleményük alakulásáról.

A vizsgálat

A vizsgálati személyek

A vizsgálatban a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola szociális munkás és gyógypedagógus főiskolai hallgatói vettek részt. Összesen 180 nappali tagozatos hallgató töltötte ki a kérdőíveket.

A 77 szociális munkás és 103 gyógypedagógus hallgató között – más segítő szakmákhoz hasonlóan – a férfiak aránya rendkívül alacsony (9,5%) volt. E csekély létszámon belül is a férfi válaszadók egy fő kivételével mind szociális munkás hallgatók. A két szak hallgatói között különbség van abban is, hogy a gyógypedagógus hallgatók átlagéletkora alacsonyabb (21 év), aminek az az oka, hogy az e szakra jelentkezőknek kétharmada került be azonnal a középiskolai, főként gimnáziumi tanulmányai után. A szociális munkás hallgatóknál az átlagéletkor 23 év, ők inkább néhány év kitérő után, szakközépiskolai végzettséggel jelentkeznek, s ezzel összefüggésben a hallgatóknak körülbelül a fele rendelkezik valamilyen szakképzettséggel.

Vizsgálati módszer

A hallgatók emberkép-jellemzőinek vizsgálatát a Bugán Antal (1994) által publikált attitűdskálával végeztük el (skálarendszer az emberfelfogással kapcsolatos attitűdök mérésére). A hallgatóknak a kérdőív állításaival kapcsolatban ötfokú skálán kellett egyetértésük mértékét

kifejezniük. Ez az attitűdskála 6 faktor mentén ragadja meg az emberfelfogással kapcsolatos jellemzőket. Az attitűdskála 6 faktora és 22 alszála olyan dimenziókat érint, amelyek tisztázása az általam vizsgált hallgatóknál, szociális munkás és gyógypedagógus hallgatóknál különösen fontos. A skálák segítségével képet nyerhetünk arról, hogy mennyire erőteljes a hallgatókban az egyéni érvényesülés, az egyéni érvényesülésre való törekvés, az önzés, illetve az altruizmus, hogy az emberekkel szemben bizalom vagy bizalmatlanság fogalmazódik-e meg a véleményükben, és hogyan ítélik meg az autonómia kérdését. A 6 fő faktor jelentése röviden a következőkben foglalható össze.

Az *egyéni érvényesülés*-faktor (szemben az altruizmus-faktorial) az egyéni érdekek, az érvényesülés elsődlegességét, az emberekkel szembeni közömbösséget fejezi ki. Tartalmazza azt a meggyőződést, hogy az emberek, társak kiismerhetetlenek, önzés, védekezés jellemzi az emberi kapcsolatokat.

Az *altruizmus*-faktor az emberekkel szembeni bizalmat, becsületességet, áldozatkészséget fejezi ki.

A *bizalmatlanság*-faktor az emberekkel szemben általában kifejeződő bizalmatlanságot jelenti, melynek háttérében az a hit áll, miszerint az emberek becsapják, kihasználják egymást, a sérelmeiket megtorolják.

A *bizalom*-faktor az emberek iránti érdeklődést, törődést, segítségnyújtást fejezi ki, amit autonómia és önbizalom érzése alapoz meg.

A *racionalitás*-faktor azt a hitet fejezi ki, hogy az emberek maguk irányítják sorsukat, nem szeretik, ha ebbe mások beavatkoznak, s hogy a tapasztalat a legfontosabb.

A *függetlenség*-faktor az önállóságot, autonómiát, ennek fontosságát jeleníti meg, azt, hogy az emberek kiállnak meggyőződéseik mellett.

Eredmények

Emberkép-jellemzők

A 180 fő együttes emberképe, emberekről alkotott felfogása, véleménye önmagáról és embertársairól a következőképpen jellemezhető:

A hallgatók válaszaikban egyértelműen kifejezésre juttatják, hogy nem önzőek, nem törekszenek önző módon egyéni érdekeik érvényesítésére. Toleránsnak, rugalmasnak jellemzik önmagukat. Őszintén érdeklődnek családjuk és környezetük problémái. Örömmel veszik, ha szívességet kérnek tőlük. Ezzel összhangban elítélik az őszintétlenséget, a megalkuvó hízelgést, az önzést, az egyéni haszon előtérbe helyezését az erkölccsel szemben. Egyben határozottan és kifejezetten vállalják a közvetlen altruista magatartást, képesnek érzik magukat arra, hogy „utolsó falat kenyérüket” is megosszák társaikkal, tisztességesek és segítőkészek, szívesen vállalják a feladatokat.

Mindez természetes is, hiszen a szociális munkás és gyógypedagógus szak főként olyan jelentkezőket vonz, akikre jellemző a segíteni

vágyás, akikben erőteljes az önzetlenség. Feltételezhető azonban, hogy az anonimitás ellenére, az elvárásoknak való megfelelés és az önigazolás is befolyásolja az eredményeket. Azzal is tisztában kell lenni, hogy a gyakorlat sem támasztja alá teljes mértékben ezeket a véleményeket. A hallgatókkal folytatott személyiség- és készségfejlesztő csoportokon szerzett tapasztalataim szerint időigényes és fáradságos számukra a másik emberre való odafigyelés, a tolerancia belsővé tétele és viselkedésszintű gyakorlása.

A hallgatók véleményének egy érdekes sajátossága az a kép, amely szerint mások nehezen képesek megismerni és megérteni a másikat, rosszul ítélnék, nem tudják, mi az, ami igazán fontos a másik embernek, ugyanakkor önmagukat e tekintetben sokkal jobban ítélik meg, azaz úgy gondolják, hogy képesek megismerni, megérteni másokat, tudják, hogy mi igazán fontos társaiknak, megértik érzéseiket.

Ez az önmagukkal szemben érvényesülő elfogultság gyakran megfogalmazódik a hallgatókban a csoportmunka folyamán is, amikor jó emberismeretüket adottságnak veszik. Ez a fajta magabiztosság hátráltatja a hallgatókat, mert gátolja őket hiányosságaik felismerésében, belátásában, a tanulásban. Megfigyeléseim szerint ez az attitűd a képzés során megnehezíti a szempontváltást, a másokra való igazi odafigyelés és megértés professzionális megtanulását. Egyben e mögött a vélemény mögött a szakmai identitás erősítésének vágya is ott áll. Kezdetben a hallgatók hajlanak arra, hogy önbizalmukat azzal a hittel erősítsék, hogy meglévő jó emberismeretük indokolja a segítő szakma választását.

Meglepetést okoz a hallgatók emberképének elemzése során az emberekkel szembeni bizalmatlanság és bizalom alakulása. Véleményeikben erőteljes bizalmatlanság tükröződik az emberekkel szemben, mégpedig annyiban, amennyiben feltételezik, hogy az emberek nem szeretnek szívességet tenni, az önzetlen embereket kihasználják, egyéni előnyökre törnek, amelyért hazudni is képesek, bosszúállóak, a sértéseket megtorolják. Ugyanakkor az emberekkel szemben megfogalmazott bizalom ellensúlyozni látszik ezt a negatív feltételezés-halmazt, amikor megjelenik az a vélemény is, hogy az emberek őszinték, hogy törődnek egymással, határozottak, önbizalommal felvértezettek. Mindemellert egyértelműen megfogalmazódik, hogy az őszinteséget, szerénységet, becsületességet a hallgatók rendkívül fontos értéknek tartják.

Az, hogy „jót” vagy „rosszat” feltételezünk az emberekről, viselkedésük motívumairól, talán a legfontosabb eleme emberképünknek, legfontosabb meghatározója viselkedésünknek, közérzetünknek. A hallgatók véleményében tükröződő bizonytalanság azt az értékviszáltságot jelzi, amely korunk társadalmát jellemzi. Ezt erősíti az is, hogy a hallgatóknak az emberek jóságába, erkölcsösségébe, elvhűségébe vetett hite bizonytalan, és az a véleményük, hogy manapság nem azok jutnak előre az életben, akik tiszta és erkölcsös életet élnek.

Az emberekkel kapcsolatos vélemény kiegészül annak megfogalmazásával, hogy az emberek irányítják a velük történeteket, autonómak, bíznak képességeikben, dühíti őket, ha mások beleavatkoznak dolgaikba, nem szeretik az előre nem látható dolgokat, s addig nem hisznek valamiben, amíg ki nem próbálták.

A szakok összehasonlítása

Szakok szerint 77 szociális munkás és 103 gyógypedagógus hallgató véleményét hasonlítottam össze. Lényegében az a különbség adódott a felfogásuk között, hogy a gyógypedagógus hallgatók erőteljesebben, a szociális munkás hallgatók pedig még hangsúlyosabban fogalmazták meg altruista, segítőkész magatartásukat, az erre való hajlamukat, pozitív feladatvállaló kedvüket. Az önbizalom, az autonómia határozottabb kifejezése jelenik meg náluk. Még inkább hiszik, hogy az emberek maguk irányítják a velük történeteket.

Ennek a csupán csak hangsúlybeli különbségnek a háttérében véleményem szerint az húzódik meg, hogy a gyógypedagógus szakra jelentkezők inkább tisztában vannak segítő attitűdjükkel, azzal, hogy mire számíthatnak a szakma gyakorlása során, és magabiztosabbak véleményük megfogalmazásában.

Az évfolyamok összehasonlítása

Az évfolyamok összehasonlítása terén arra volt lehetőségem, hogy tájékozódó jelleggel az elsőéves hallgatók (84 fő) és a másod-, harmad-, negyed-, tehát a felsőéves hallgatók (96 fő) véleményét vessem egybe. Úgy vélem, hogy az elsőéveseknél a megfogalmazott válaszok a „hozott” emberképet tükrözik, míg a felsőéveseknél – akik a képzéssel már legalább egy éve kapcsolatban álltak – a képzés hatása is beleszövődik az általuk megfogalmazott emberképbe. Összehasonlítva az első- és felsőéveseket, a következő kérdésekben találhatók jelentős eltérések (az eltérések itt is hasonló jellegűek, mint a szakok összehasonlítása esetén): azaz bizonyos vélemények erőteljesebben fogalmazódnak meg az elsőévesek körében. Az elsőévesekben erősebb az emberekkel szembeni áldozatkészség attitűdje az emberekkel szembeni bizalmatlanság terén, a negatívumok megfogalmazásában szélsőségesebben fogalmaznak, határozottabban vallják, hogy az emberek maguk irányítják az őket érintő eseményeket, erőteljesebben fejezik ki azt is, hogy az emberek nem jó emberismerők, rosszul ítélnek meg másokat, nem tudják, hogy a másoknak mi a fontos.

Ezek a különbségek számomra azt jelzik, hogy az elsőévesek véleménye és emberképe kicsit idealisztikusabb, szélsőségesebb, és inkább eleget tesz a vélt elvárásoknak. Fontosnak tartják a segítőkézség

hangsúlyos kifejezését, fontos számukra a tudat, hogy az ember saját maga irányítja az eseményeket.

Tipológia az emberfelfogás alapján

Az emberkép kapcsán kérdésként fogalmazódott meg bennem az, hogy megkülönböztethetők-e a hallgatók emberfelfogásuk mintázata mentén, elkülöníthetők-e típusok a megfogalmazott vélemények alapján. Az elemzések arra engednek következtetni, hogy 3 típus különíthető el.

Elsősorban az egyértelmű, hogy a három típus altruizmus tekintében nem különbözik. Mindhárom típus az altruizmus és az egyéni önzés sajátosságai mentén hasonlóan jellemezhető, alacsony bennük az önzés, egyéni érdekekre való törekvés, és magas az altruizmus, a segítségnyújtásra való készlettség. Amiben a típusok elkülönülnek, az az emberek iránti bizalom megléte, mértéke, az emberek és önmaguk megítélése.

Az 1. típusba tartozókat (a hallgatók 45 százalékát) bizalom és önmaguk pozitív megítélése jellemzi. Önmagukat megbízhatónak, tisztességesnek, segítőkésznek jellemzik, hiszik, hogy sorsukat maguk irányítják, kellő mértékben önkritikusak, és önbizalommal telik. Önmagukról határozottan állítják, hogy képesek beismerni hibáikat. Az ebbe a típusba sorolható hallgatókban rendkívül alacsony mértékű az önzésre, védekezésre, az egyéni érdekek elsődlegességére utaló szembeni pozitív hozzáállás. Az a véleményük, hogy az emberek általában őszintén érdeklődnek és törődnek egymással, segítenek a bajba jutottaknak és viszonzják a szívességet. Még inkább úgy tartják, hogy az emberek kiállnak amellett, amiben hisznek, határozottak, van önbizalmuk, bíznak képességeikben. Azt vallják, hogy az emberek hűek elveikhez, kiállnak meggyőződésük mellett és képesek megbirkózni a feladatokkal. Az emberekkel szembeni bizalmatlanság bennük alacsony szintű, nem feltételezik az emberekről, hogy csalnak, becsapják, kihasználják egymást, hogy nyílt agresszióra és bosszúállásra lennének képesek. Szinte egyáltalán nem érznek bizalmatlanságot társaikkal szemben, és nem hiszik, hogy nem szabad bízni másokban. Ugyanakkor az emberekről általában feltételezik, hogy nehezen ismerik meg a másikat, nem tudják, hogy mi igazán fontos a másik ember számára.

A 2. típusba tartozó hallgatóknál (a hallgatók 41 százalékában) a közös jellemzők – az egyéni érdekek háttérbe helyezése, az önzés hiánya és a határozott altruista magatartás – az emberekkel szembeni bizalmatlansággal, illetve az emberi természet és viselkedés megítélésére vonatkozó ambivalenciával társulnak. E típus tagjai egyaránt megfogalmazzák pozitív és negatív megítélést is. Feltételezik, hogy jobb az emberekkel szembeni óvatosság, féltés, hogy az emberek kihasznál-

ják, becsapják egymást, hogy már néhány tulajdonság alapján merev ítéleteket hoznak másokról, képesek hazudni bizonyos előnyökért, nem szívesen nyújtanak segítséget vagy tesznek szívességet másoknak. Az emberekkel szembeni bizalom odaítélésében már nem olyan határozottak, nem tudnak dönteni abban, hogy higgyenek-e az őszinte törődésben, segítőkészségben, elvhűségben, nem hisznek igazán abban, hogy fontos az életben az erkölcsös, becsületes magatartás. Saját maguk viselkedésének a megítélésében is bizonytalanok, kevésbé jellemző rájuk az önbizalom, a határozottság. Társaik viselkedésével kapcsolatban sem ítélnék egyértelműen, nem érzik teljes mértékben természetesnek viselkedésüket, bizonytalanok annak megítélésében, hogy meg tudják-e érteni társaik viselkedését, érzéseit. Ugyanakkor szerintük az emberek kiállnak amellett, amiben hisznek, és határozottak. Egyetértenek azzal, hogy az emberek maguk irányítják a sorsukat, az emberek bíznak képességeikben, beismerik hibáikat.

A 3. típusba sorolható hallgatókat (ez a hallgatóknak csupán a 14 százaléka) az emberekkel szembeni bizalom és az autonómiába vetett hit nagymértékű hiánya jellemzi. Egyáltalán nem érznek semmiféle bizalmat az emberekkel szemben, nem feltételeznek pozitívumokat viselkedésükkel, erkölcsükkel kapcsolatban, nem hisznek abban, hogy az emberek viszonyozzák a szívességet, segítenek a bajbajutottnak, s hogy őszintén és nemcsak színleg törődnek egymással. Egyúttal erőteljesen megfogalmazzák és hangot adnak bizalmatlanságuknak, azaz feltételezik, hogy az emberek kihasználják, becsapják egymást, hazudnak, akár bűncselekményt is elkövetnének. Nem hisznek abban, hogy az emberek alapvetően jók, és hogy az erkölcsös élet lenne az, ami az emberi életet előre viszi. Saját magukkal kapcsolatban önbizalom hiánya tükröződik válaszaikban. Abban sem biztosak, hogy vajon az emberek kiállnak-e amellett, amiben hisznek, öntudatosak, határozottak-e. Nincs határozott véleményük arról, hogy az emberek saját sorsukat irányítják-e, bíznak-e képességeikben. Az általuk megfogalmazott bizalmatlansághoz, bizonytalan megítélésekhez nem társul az önzés, az egyéni érdekek hangsúlyozása, és a bizalmatlanság ellenére altruista attitűd jellemzi e harmadik típus hallgatóit is.

A három típust összehasonlítva a következők állapíthatók meg. Mindhárom csoportra altruista attitűd jellemző, önmagukkal kapcsolatosan különbség nélkül megértő, áldozatkész attitűdöt és viselkedést fejeznek ki. Mindhárom csoportban szinte azonosan magas értékkel fogalmazódik meg az a hit: fontos számukra, hogy az embernek őszintének, becsületesnek, segítőkésznek kell lennie. Ehhez a viszonyuláshoz kapcsolható az az eredmény, hogy mindhárom csoport nagyfokú önzetlenséget mutat, és az önző viselkedést erőteljesen elítéli. Az altruista viszonyulás mellett az emberekkel szemben érzett bizalommal összefüggésben lényeges különbség adódik a típusok között. Az első típus hallgatóiban nagyfokú az emberek iránti bizalom, a másik két típus tagjaihoz képest kis mértékű óvatosság, bizalmat-

lanság jelenik meg bennük. A második típus tagjainak érzéseit, emberképét vegyes érzelmek jellemzik, bizalmat és bizalmatlanságot egyaránt megfogalmazznak. A harmadik típusba sorolható hallgatók bizalmatlanságot és nagyfokú bizalomhiányt mutatnak az emberekkel szemben, jellemző rájuk az emberek erőteljes negatív megítélése. A három típus különbözik, az emberi jóságba vetett hitében, az első típus ezt vallja, a második bizonytalan, a harmadik típus nem hisz az emberek alapvető jóságában. A típusok különböznek az autonómiához való viszonyukban is. Az első és második típusba tartozók önmagukról és másokról is kellő függetlenséget, autonómiát feltételeznek, a harmadik típus tagjai kevésbé vallják az emberi autonómiát, s önbizalmuk is alacsony.

Összefoglalóan azt mondhatnánk, hogy az első típusba sorolhatók bizalommal, optimizmussal és kellő autonómiával, a második csoportba sorolhatók ambivalensen, óvatosan, némi bizalmatlansággal, de bizalommal is és elegendő autonómiával, a harmadik csoportba sorolhatók pedig nagy mértékű bizalmatlansággal, pesszimizmussal, az autonómia élménye nélkül közelítenek önzetlenül, altruista attitűddel az emberekhez, környezetükhöz, és vélhetőleg klienseikhez is.

Biztos vagyok abban, hogy a három különböző emberfelfogással rendelkező típus hallgatói különbözőképpen fognak viszonyulni klienseikhez, munkájukhoz, emberfelfogásuk hatással lesz arra, hogy milyen problémamegoldási módot választanak, s nem utolsósorban hatással lesz arra is, hogy mennyire fenyegeti a kiégés veszélye őket.

Összegzés

A hallgatók emberképét, emberekhez való viszonyát a közvetlen altruista magatartás és az önzés alacsony szintje határozza meg. Az őszinteség, becsületesség fontosságát hangsúlyozzák, az őszinteséget, önzetlenséget nagyra becsülik, a hízélgést, az egyéni érdekek előtérbe helyezését elítélik. Jó emberismerőnek jellemzik magukat. Ugyanakkor egyöntetűen feltételezik az emberekről, hogy azok nem képesek mások helyes megítélésére, érzelmeik, gondolataik megértésére. Az emberekkel szembeni bizalom, az emberekről alkotott vélemény, az emberek erkölcséről, agressziójáról feltételezettek tekintetében már lényeges eltérések vannak. Elsősorban az emberekkel szembeni bizalom és optimizmus, az önbizalom és az autonómia érzése alapján a hallgatói emberkép három típusa alakítható ki.

Elmondható, hogy véleménynyilvánításukban a szociális munkás és a gyógypedagógus hallgatók lényegében nem különböznek. Hasonló az emberekről alkotott véleményük mintázata, azzal a különbséggel, hogy egyes dimenziókban a gyógypedagógus hallgatók erőteljesebben fogalmazzák meg véleményüket. Az elsőévesek is sarkítottabbak, erőteljesebbek bizonyos tényezők, mint például az altruista magatartás megfogalmazásában.

A hallgatók véleményének ilyenfajta feltérképezését azért tartom fontosnak, hogy ennek segítségével további lehetőség nyíljon a tudatosításra, hogy a hallgatók tisztában legyenek azzal, mi a véleményük az emberek és saját viselkedésükkel kapcsolatban, és ez milyen hatással lehet szakmai tevékenységükre, döntéseikre, választásaikra. Mindez addig nem lehetséges, amíg nem tudatosodik a hallgatókban saját attitűd-rendszerük. Ahogyan a hallgatónak tisztában kell lenni saját értékrendjével, tisztában kell lenni azzal is, hogy milyen előfeltételek élnek benne az emberekkel kapcsolatosan, s hogy ez milyen hatással lehet a segítő munkára.

Véleményem szerint a segítő munkát jobban megalapozná az a hit, hogy az emberek legalábbis potenciálisan rendelkeznek a másik ember megismerésének képességével, képesek vagy képessé válhatnak problémamegoldásra, konfliktuskezelésre. Szükséges lenne tudatosítani a hallgatókban azt, hogy önmagukat és közvetlen társaikat lényegesen pozitívabban ítélik meg, mint általában az embereket. A hallgatóknak tisztában kell lennie azzal, hogy a negatív emberi természet feltételezése, az autonómia hiányának élménye, az önbizalom alacsony szintje gyorsabban elvezet a segítő munka kilátástalanságának élményéhez. A hallgatók viszonyulásai nem változtathatók meg egykönnyen, talán nem is az a feladat, hogy megváltoztassuk emberfelfogásukat, hiszen nincs egy egyértelmű emberkép, amit vallani kellene. De azt is feltételezem, hogy megnehezíti az emberekkel való foglalkozást a nagyfokú bizalmatlanság, és sokkal több pszichés energiát vesz el az amúgy altruista attitűddel rendelkező segítő szakembertől. A tudatosítás ebben is segít, s a hallgatók képzésében erre figyelmet kell fordítani.

Hivatkozások

- Bugán A. (1985): *Skálarendszer az emberfelfogással kapcsolatos attitűdök mérésére*. A KLTE Pszichológiai Tanszéke és az ELTE BTK Társadalom- és Munkalélektani Tanszéki Szakcsoport belső kiadványsorozata, Debrecen.
- Bugán A. (1994): *Érték és viselkedés*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Koltayné Billédi K. (1998): *Pályaszocializációs vizsgálat szociális munkásoknál*. Szakdolgozat. BME
- Koltayné Billédi K. (1999): *Pályaszocializációs vizsgálat szociális munkásoknál*. In: Dienes E. – Kovács Z. – Takáts Á.: *Munka- és szervezetpszichológiai tanulmányok és műhelybeszámolók* (megjelenés előtt).